

NORGES HØYESTERETT

Den 17. oktober 2018 ble det av Høyesteretts ankeutvalg bestående av dommerne Webster, Normann og Bergsjø i

HR-2018-1992-U, (sak nr. 18-147625STR-HRET), straffesak, anke over beslutning:

A (advokat Vidar Lind Iversen)

mot

Påtalemyndigheten (konst. statsadvokat Anne Glede Allum)

avsagt slik

K J E N N E L S E :

- (1) Saken gjelder spørsmål om omberamming av ankeforhandling i en straffesak.
- (2) A og tre andre ble 12. juni 2017 tiltalt for – som ledd i aktivitetene til en organisert kriminell gruppe – ulovlig å ha oppbevart og overdratt betydelige mengder narkotika, jf. straffeloven 2005 § 231 første ledd og § 232 andre ledd første straffalternativ, jf. § 79 bokstav c, jf. første ledd, jf. § 15.
- (3) Oslo tingrett avsa 18. februar 2018 dom mot to av de andre tiltalte, B og C. Saken mot A ble utsatt på grunn av sykdom hos forsvareren. Den siste tiltalte befant seg i utlandet og var ikke stevnet.
- (4) B og C anket dommen mot dem før As sak kom opp i tingretten. Ved oversendelsen av ankene gjorde påtalemyndigheten oppmerksom på at det var to andre tiltalte i samme kompleks, og at det var ønskelig at sakene ble forent til felles behandling og pådømmelse dersom også disse to tiltalte anket. Borgarting lagmannsrett avsatte sju dager til behandling av saken, med oppstart 29. januar 2019. Ankeforhandlingen ble berammet i samråd med aktor og de to forsvarerne for B og C. Lagmannsretten hadde på dette tidspunkt ikke opplysninger om når As sak kunne ventes å gå i tingretten. As forsvarer ble ikke kontaktet om berammingen.
- (5) A ble ved Oslo tingretts dom 25. juni 2018 frifunnet for en del av tiltalen som gjaldt omsetning eller overdragelse av 81 kilo hasjissj. For øvrig ble han dømt i henhold til tiltalen til fengsel i seks år. Han anket dommen til Borgarting lagmannsrett.

- (6) Før dommen i As sak var falt i tingretten, sendte lagmannsretten 20. juni 2018 brev om beramming til aktørene. I brevet opplyste lagmannsretten at ankesaken mot B og C var berammet til 29. januar 2019 i samråd med deres forsvarere og aktor. Det fremgikk at det var satt av sju dager til saken, blant annet for at den skulle kunne forenes med saken mot A og den fjerde tiltalte hvis det ble anket i disse sakene. Retten viste videre til at As forsvarer hadde opplyst at han allerede hadde en annen sak som skulle forhandles samtidig, og at han derfor motsatte seg berammingstidspunktet. Lagmannsretten la til grunn at saken ved utsettelse ikke kunne berammes før etter påske 2019. På den bakgrunn presenterte lagmannsretten to løsninger for det tilfellet at det ble anket i As sak: Enten kunne As sak forenes med den berammede saken mot B og C, med den konsekvens at As forsvarer måtte velge hvilken sak han ville opptre i. Alternativt kunne saken mot B og C gå som planlagt, uten at As sak var med. As sak måtte i så fall berammes senere.
- (7) Påtalemyndigheten ga i e-post 25. juni 2018 uttrykk for at sakene burde forenes, og at ankeforhandlingen ikke burde omberammes til et senere tidspunkt. As forsvarer krevde utsettelse i e-post 26. juni 2018. Han opplyste at A ønsket bistand av ham, ikke av noen andre. Videre gjorde han oppmerksom på at han også var As forsvarer i en annen sak, og at "tvungent forsvarerbytte" av den grunn "neppe [var] riktig".
- (8) Den 27. juni 2018 traff lagmannsretten beslutning om at saken mot A ikke skulle omberammes, men som opprinnelig forutsatt forenes med sakene mot de to tiltalte som allerede var dømt i tingretten. As forsvarer fikk samtidig frist til utgangen av rettsferien for å opplyse om han fratrådte i As sak eller den andre saken.
- (9) As anke ble henvist til ankebehandling i beslutning 20. august 2018.
- (10) Lagmannsretten besluttet 29. august 2018 at As anke skulle forenes med Bs og Cs anker. As forsvarer hadde da ikke gitt tilbakemelding om hvilken sak han ville fratre i.
- (11) A har anket lagmannsrettens beslutning om beramming til Høyesterett. Han har i støtteskriv 20. september og skriv 8. oktober 2018 gjort gjeldende at forsvareren ikke ble inkludert i berammingsprosessen. Dersom han hadde blitt forespurt tidligere, hadde han kunnet sørge for å være tilgjengelig for ankesak fra 29. januar 2019. Han er også tilgjengelig både før og etter berammingstidspunktet. I og med at han representerer A også i en annen sak om forsøk på drap, er tvungent forsvarerbytte i foreliggende sak både uforståelig og i strid med grunnleggende saksbehandlingsregler. Lagmannsrettens beslutning er ubegrunnet og må derfor oppheves. Spørsmålet om berammingen gjelder en sentral menneskerettighet, og ingen av de øvrige forsvarerne har noe imot en omberamming. A har lagt ned påstand om at lagmannsrettens beslutning om beramming oppheves.
- (12) *Påtalemyndigheten* har i merknader til anken sluttet seg til lagmannsrettens beslutning om beramming og forening av sakene. I merknadene har påtalemyndigheten presisert at As sak ikke er en fristsak etter straffeprosessloven § 275 andre ledd, da han er varetektsfengslet i forbindelse med en annen sak. Påtalemyndigheten har sagt seg enig i at As forsvarer burde ha blitt involvert i berammingsprosessen på et tidligere tidspunkt, men har gjort gjeldende at dette ikke bør føre til en utsettelse for alle. Det er for øvrig anført at hensynet til saksbehandlingstiden, opplysningen av saken, ressursbruk og belastningen for vitnene tilsier at prinsippet om det frie forsvarervalget ikke kan få avgjørende vekt. Saken er av en slik karakter at en ny forsvarer lett vil kunne sette seg inn i saken. Påtalemyndigheten har lagt ned påstand om at anken forkastes.

- (13) *Høyesteretts ankeutvalg* bemerker at anken gjelder lagmannsrettens nektelse av å omberamme en ankeforhandling i en straffesak. Slike avgjørelser er i utgangspunktet uangripelige. Når anken bygger på at beramming – eller nektelse av omberamming – har til følge at den tiltalte må skifte forsvarer i strid med retten til fritt forsvarervalg, er det imidlertid antatt at utvalget kan prøve dette, jf. Rt-2009-417 avsnitt 14 med videre henvisning til Rt-2006-715 avsnitt 13. Anken retter seg mot en beslutning av lagmannsretten som første instans, og utvalget har dermed full kompetanse.
- (14) Hovedregelen er etter straffeprosessloven § 102 første ledd tredje punktum at den forsvareren tiltalte ønsker, skal oppnevnes. Etter fjerde punktum kan retten likevel oppnevne en annen forsvarer "dersom oppnevningen av den ønskede forsvareren vil føre til forsinkelse av betydning for saken, herunder til overskridelse av fristen for å avholde hovedforhandling etter § 275 annet ledd annet punktum". Utvalget viser også til Den europeiske menneskerettskonvensjon artikkel 6 nr. 3 bokstav c.
- (15) I Rt-2009-417 avsnitt 16 viser ankeutvalget til de spesielle merknadene til straffeprosessloven § 102 i Ot.prp. nr. 66 (2001–2002) side 132 til 133. Utvalget oppsummerer de vurderingskriteriene som er angitt i proposisjonen slik:
- "Foruten avveiningen mellom det frie forsvarvalg og hvilken utsettelse dette vil medføre for avviklingen av saken, vil særlig sakens alvor, om tiltalte selv aksepterer forsinkelsen, om forsvareren har opptrådt i saken for tidligere rettsinstans, og om medtiltalte, fornærmede eller pårørende vil rammes av utsettelsen være sentrale momenter i vurderingen."**
- (16) Departementet uttaler i den samme proposisjonen på side 74 at forsvarerskifte kan være aktuelt også når fristregelen i straffeprosessloven § 275 andre ledd ikke kommer til anvendelse. I den forbindelse nevner departementet at dette særlig gjelder "i seksuallovbrudds- og voldssaker og i andre saker hvor det kan være av stor betydning for den fornærmede å få avsluttet saken innen rimelig tid".
- (17) I Rt-2005-1010 avsnitt 9 er det likevel fremhevet som et moment mot forsvarerskifte at straffeprosessloven § 275 andre ledd ikke kom til anvendelse. Som det fremgår blant annet av Rt-2004-950 avsnitt 22, har forsinkelser fra seks uker til to måneder i praksis medført at siktedes foretrukne forsvarer ikke er oppnevnt, se også Rt-2009-417 avsnitt 19.
- (18) Av forarbeidene fremgår at det bare bør være aktuelt å oppnevne en annen forsvarer enn den siktede ønsker når forsvareren er den reelle årsaken til forsinkelsen. Utvalget viser her til Ot.prp. nr. 66 (2001–2002) side 74, hvor departementet uttaler:
- "Departementet vil imidlertid understreke betydningen av at det legges opp til rutiner som gjør at det bare er aktuelt å oppnevne en annen forsvarer enn den siktede ønsker, i de saker hvor forsvareren er den reelle årsaken til forsinkelse. I punkt 6 er det pekt på mulighetene for forhåndsberammelser. Påtalemyndigheten og domstolene bør dessuten ha rutiner som gjør at personskifter også kan skje på disse sider hvis det er sentralt for fremdriften av saken. I normaltilfellene kan det ikke være akseptabelt at forsvareren kun blir presentert én mulighet for når hovedforhandlingen skal avholdes bare fordi vedkommende aktor eller dommer har et stramt arbeidsprogram."**
- (19) Omberamming vil i denne saken føre til en utsettelse på minimum tre måneder, sannsynligvis mer. Ankeutvalget er enig med lagmannsretten i at dette er et tungtveiende argument mot omberamming. Som lagmannsretten fremhever i brevet 27. juni 2018, svekkes bevisene etter hvert som tiden går. Lang tidsbruk vil dessuten få betydning ved en eventuell senere domfellelse og straffutmåling. Domstolene har et selvstendig ansvar for å sørge for at sakene avvikles så raskt som mulig innenfor de rammebetingelser som gjelder.

- (20) I dette tilfellet har ankeutvalgets *flertall* – dommerne Normann og Bergsjø – likevel kommet til at lagmannsretten burde omberammet saken. Flertallet legger her vekt på at dette ikke er en fristsak etter straffeprosessloven § 275 andre ledd. Forsvareren kunne dessuten møtt som forsvarer fra beramningstidspunktet 29. januar 2019 dersom han hadde blitt kontaktet tidligere. Det må videre legges til grunn at han også kunne møtt på et tidligere tidspunkt, og at det heller ikke skyldes ham at utsettelsen blir så lang som minst tre måneder hvis saken må omberammes. Forsvareren kan på denne bakgrunn ikke sies å være den reelle årsaken til den utsettelsen som en omberamning vil føre til.
- (21) Flertallet bemerker videre at det er tale om en alvorlig straffesak, hvor A ble dømt til seks års fengsel i tingretten. Det er viktig at tiltalte får en forsvarer etter eget valg i en slik sak. Forsvareren bisto A også ved behandlingen i tingretten. Det har betydning at det ikke er noen fornærmede som rammes av en utsettelse, samtidig som både A og de øvrige tiltalte ikke har innvendinger mot utsettelse.
- (22) Etter dette har flertallet kommet til at lagmannsrettens nektelse av å omberamme, med den effekt at A pålegges å bytte forsvarer, innebærer et brudd på retten til fritt forsvarervalg. Nektelsen av omberamning må her utledes av beslutningene 27. juni og 29. august 2018 lest i sammenheng. Flertallet finner på den bakgrunn at begge beslutninger må oppheves for så vidt de gjelder nektelse av å omberamme saken.
- (23) Mindretallet – dommer Webster – har ut fra de betraktningene som flertallet har funnet avgjørende vært noe i tvil, men har kommet til at anken må forkastes. Som nevnt fremgår det av Rt-2009-417 avsnitt 19 med videre henvisning til Rt-2004-950 avsnitt 22 at forsinkelse fra seks uker til to måneder i praksis har medført at siktedes foretrukne forsvarer ikke er oppnevnt. Vurderingen må bero på en konkret avveining, men dette er et greit utgangspunkt for domstolene å forholde seg til der det ikke foreligger andre særegne momenter.
- (24) I dette tilfellet er det spesielle omstendigheter ved at ankeforhandlingen ble berammet før det forelå dom i tingretten, og dermed før man var klar over at det ville bli en anke i As sak. Det er klart mest effektivt og også ellers mest hensiktsmessig at et helt sakskompleks behandles og pådømmes samtidig. Ulempen er at det ofte vil være vanskelig å få berammet saker med mange tiltalte.
- (25) I denne saken antok lagmannsretten i juni 2018 at As sak var en fristsak, og at omberammelse under denne forutsetningen ville lede til minimum tre måneders forsinkelse. Saken er ikke en fristsak, og det er dermed grunn til å tro at en omberammelse vil føre til en betydelig lengre forsinkelse enn tre måneder. Som lagmannsretten påpeker er sakene alt blitt gamle. Mindretallet viser til kommentarene over fra et samlet ankeutvalg om betydningen av rask saksavvikling og mener disse hensynene må veie tyngre enn hensynet til As frie forsvarervalg når forsinkelsen blir i denne størrelsesorden.
- (26) Avgjørelsen er avsagt med slik dissens som fremgår ovenfor. I tråd med flertallets syn utformes slik

SLUTNING :

Lagmannsrettens beslutninger 27. juni og 29. august 2018 oppheves for så vidt de gjelder nektelse av å omberamme saken.

Kristin Normann
(sign.)

Bergljot Webster
(sign.)

Per Erik Bergsjø
(sign.)

Riktig utskrift: